

Харитонова Т. Є.,

*доктор юридичних наук, професор,
завідувачка кафедри аграрного, земельного та екологічного права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

Григор'єва Х. А.,

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри аграрного, земельного та екологічного права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

МЕДІАБЕЛЬНІСТЬ ЗЕМЕЛЬНИХ СПОРІВ НА ПРИКЛАДІ СПОРІВ ЩОДО ВІДНОВЛЕННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ

Анотація. Стаття присвячена науково-практичним проблемам медіації в земельних спорах. Альтернативне вирішення земельних спорів як позаюрисдикційна форма захисту прав на землю представлене значною кількістю варіантів, серед яких найбільш теоретично та практично розробленою є медіація. Наразі сформовано лише фундамент доктрини медіації в земельних спорах, оскільки розкрито здебільшого тільки загальні засади таких відносин, без подальшої деталізації та заглиблення у спеціально-правові питання. Цим пояснюється той факт, що: а) переважна більшість наявних досліджень є досить абстрактними (в них йде мова узагальнено про «всі» земельні спори); б) дослідницький акцент зроблено, передусім, на перевагах медіації, а також можливостях і необхідності її застосування до земельних спорів. При цьому земельно-правова спеціалізація обмежується лише коротким невичерпним переліком найбільш зручних для медіації категорій земельних спорів. В умовах сьогодення вкрай актуально визначити не абстрактну медіабельність земельних спорів, а проаналізувати застосовність цієї позаюрисдикційної форми до вирішення конкретних видів таких спорів. З огляду на загострення екологічних умов та необхідність сталого розвитку сільського господарства України, своєчасним є науково-практичне дослідження медіабельності земельних спорів на прикладі спорів щодо відновлення земель сільськогосподарського призначення. У результаті проведеного дослідження зроблено деякі висновки. По-перше, реально медіабельними є далеко не усі земельні спори. Зокрема, найбільший потенціал до ефективного вирішення в рамках медіації мають ті земельні спори, в яких переважає приватноправова складова. Реальну медіабельність публічно-правових земельних спорів суттєво знижує синергетична дія кількох складних аспектів, а саме: загроза порушення антикорупційного законодавства та вимушена деформація основоположних принципів медіації (добровільності, конфіденційності, самовизначення) в силу участі в процедурі органу державної влади. По-друге, не зовсім коректним є популярне в літературі узагальнення про те, що доречно застосовувати медіацію до певних категорій спорів, які здебільшого «прив'язуються» до цілих земельно-правових інститутів. На прикладі правового інституту відновлення земель сільськогосподарського призначення продемонстровано існування в його межах як цілком медіабельних земельних спорів, так і зовсім немедіабельних. Проведене дослідження доводить необхідність подаль-

шого науково-теоретичного опрацювання проблем медіації в земельних спорах, особливо в тих, що мають еколого-правовий складник (як у спорах про відновлення земель).

Ключові слова: медіація, медіабельність, земельні спори, земельні конфлікти, відновлення сільськогосподарських земель, земельні правовідносини, охорона земель.

Постановка проблеми. Незважаючи на постійні зусилля нормотворця в напрямі удосконалення земельного законодавства, кількість та складність земельних спорів щороку зростає. Напряму в цій сфері посилюється також з огляду на загострення економічних, соціальних та продовольчих кризових явищ, які прогресують на тлі воєнних дій. У зв'язку з цим не дивно, що існує потреба в системному вирішенні проблеми накопичення та вирішення земельних спорів. Це стало потужним чинником для активізації науково-практичних пошуків альтернативних способів врегулювання земельних конфліктів.

Разом із цим, важливо зрозуміти, які саме земельні спори доведеться вирішувати у найближчому та перспективному майбутньому. Необхідно наголосити на тому, що використання земель сільськогосподарського призначення як території для ведення воєнних дій та специфіка сучасного інтенсивного землеробства посилюють навантаження на земельні ресурси і наполегливо виносять на порядок денний питання щодо їх відновлення. Водночас спори щодо відновлення сільськогосподарських земель характеризуються власними особливостями та вимагають більш ґрунтовного аналізу, оскільки поєднують в собі екологічні та майнові питання. Ураховуючи складний контекст сьогодення, стає очевидним, наскільки перспективним може бути медіаційне подолання земельних конфліктів у такій чутливій сфері як відновлення земель. Застосування медіації дозволило би скористатися усіма перевагами цього альтернативного способу вирішення спорів: швидкість, компромісність, низька ресурсозатратність, зниження ризику рецидивів тощо. Проте законодавство про медіацію не відповідає однозначно на питання щодо застосування цієї процедури до певних категорій земельних спорів. Навіть ст. 158¹ ЗК України «Врегулювання земельних спорів шляхом медіації» має на меті лише створити загальну нормативно-правову основу для медіації в земельних спорах, а не детально окреслити коло таких спорів чи виявити особливості їх медіабельності.

Таким чином, в умовах сьогодення вкрай актуально визначити не абстрактну медіабельність земельних спорів, а проаналізувати застосовність цієї позаюрисдикційної форми до вирішення конкретних видів таких спорів. З огляду на загострення екологічних умов та необхідність сталого розвитку сільського господарства України, своєчасним і перспективним є науково-практичне дослідження медіабельності земельних спорів на прикладі спорів щодо відновлення земель сільськогосподарського призначення.

Стан дослідження. Традиційно проблеми вирішення земельних спорів привертають увагу багатьох вітчизняних учених (зокрема, найбільш активно ці питання вивчалися А. О. Арсенюк, О. В. Бурцевим, В. М. Єрмоленком, О. І. Заєць, І. І. Каракашем, Т. О. Коваленко, П. Ф. Кулиничем, Л. В. Лейбою, А. М. Мірошниченком, В. В. Носіком, В. Ю. Уркевичем, Ю. С. Шемшученком, М. В. Шульгою, З. В. Яремак та іншими науковцями). Однак, незважаючи на глибоке опрацювання цих науково-практичних питань у значній кількості досліджень, слід визнати, що проблема не тільки не вирішена – вона з роками лише загострюється. У зв'язку з цим не дивно стала активізація доктринального пошуку нових дієвих способів для ефективного вирішення земельних спорів та переведення цих відносин на інший, більш якісний рівень.

Альтернативне вирішення земельних спорів як позаюрисдикційна форма захисту прав на землю представлено значною кількістю варіантів, серед яких найбільш теоретично та практично розробленою є медіація. Вивчення медіації в окремих категоріях спорів неможливе без загальної науково-теоретичної основи, яка закладена в працях Л. І. Бурової, Н. М. Грень, Н. А. Мазаракі, Л. Д. Романадзе та інших учених. При цьому сучасна доктрина володіє уже досить об'ємними теоретичними напрацюваннями щодо медіації в земельних спорах. Зокрема, цим юридичним питанням приділили увагу Д. В. Бусуйок [1], Т. П. Валянська [2], Л. А. Канівець [3], Н. В. Карпінська [4], К. А. Козмуляк [5], М. Кучерова [6], О. І. Настіна [7], Д. В. Федчишин [8], М. А. Хлистік [9] та інші. Разом із тим на сьогодні сформовано лише фундамент доктрини медіації в земельних спорах, оскільки розкрито здебільшого тільки загальні засади таких відносин, без подальшої деталізації та заглиблення у спеціально-правові питання. Зокрема, цим пояснюється той факт, що: а) переважна більшість наявних досліджень є досить абстрактними (в них йде мова узагальнено про «всі» земельні спори); б) дослідницький акцент зроблено, передусім, на перевагах медіації, а також можливостях і необхідності її застосування до земельних спорів. При цьому земельно-правова спеціалізація обмежується лише коротким невичерпним переліком найбільш зручних для медіації категорій земельних спорів (наприклад, традиційно до таких відносять спори щодо земельних сервітутів, визначення меж земельної ділянки, спори з відносин добросусідства, визначення порядку користування земельною ділянкою тощо).

Метою статті є визначення медіабельності земельних спорів на прикладі спорів щодо відновлення земель сільськогосподарського призначення.

Виклад основного матеріалу. Аналіз існуючої правової доктрини демонструє виключно позитивне ставлення до медіабельності земельних спорів, тобто «сукупності ознак, які потенційно дають можливість розпочати медіаційну процедуру та досягти мирного і взаємовигідного вирішення правового

спору» [10]. Разом із тим, учені схильні обмежуватися лише вказівкою деяких найбільш медіабельних категорій земельних спорів, стверджуючи про можливість та доречність застосування цієї позаюрисдикційної форми до усього масиву різноманітних земельних спорів. Однак при більш уважному вивченні цього питання стає очевидним, наскільки умовною є подібна узагальненість та наскільки важко однозначно сформулювати висновок щодо медіабельності земельних спорів, коли є потреба перейти з абстрактного рівня на конкретний – тобто аналізувати конкретну категорію спорів на предмет її медіабельності. На нашу думку, наріжний камінь полягає в різній юридичній природі земельних відносин та спорів, які витікають із них.

Складність цього питання зумовлена, передусім, особливостями самої галузі. По-перше, земельне право є публічно-правовою галуззю вітчизняного права, тобто в ній органічно сплетені відносини різної (протилежної) природи. По-друге, поділ на публічні та приватні відносини в предметі земельного права не є механічним: переважна більшість інститутів представляють собою міцно переплетені публічні та приватні засади. Це надзвичайно важливо, оскільки ідея медіації як добровільного взаємного пошуку компромісного рішення задля уникнення чи вирішення спору, безумовно, тяжіє до приватно-правової площини, позаяк базується на рівноправності сторін та їхньому вільному волевиявленню. У зв'язку з цим питання щодо медіабельності земельних спорів не таке однозначне, як може здатися на перший погляд.

Для ілюстрації своїх міркувань ми розглянемо спори щодо відновлення земель сільськогосподарського призначення. Правовим питанням відновлення земель була присвячена фундаментальна дисертаційна праця Т. В. Лісової, в якій учена визначає відновлення земель як «законодавчо забезпечену систему заходів, спрямованих на повернення землям їх первісного якісного стану, погіршеного через дію антропогенних або природних (стихійних) чинників, втраченої здатності виконувати ними певні функції, що впливають з їх основного цільового призначення, належного стану порушених земель шляхом здійснення їх рекультивативної, консервації земель деградованих і малопродуктивних, меліорації земель та інших заходів, передбачених законодавством» [11].

Незважаючи на свою цілком чітко визначену спільну мету, відносини в рамках цього правового інституту є неоднорідними. *По-перше*, заходи відновлення диференціюються на основні (рекультивативна, консервація, меліорація) та попередні (внесення мінеральних добрив, промивання ґрунтів у випадках їх засолення, застосування відповідних режимів зрошення, запровадження сівозмін) [11]. Правові вимоги, суб'єктний склад та методи правового регулювання цих двох груп заходів відновлення земель суттєво різняться. Наприклад, здійснення заходів з рекультивативної порушених земель, зняття та перенесення родючого шару ґрунту, консервації деградованих та малопродуктивних угідь, поліпшення сільськогосподарських і лісгосподарських угідь відбувається на основі розроблених робочих проектів землеустрою [12]. Організація попередніх заходів відновлення земель не є такою формалізованою та вирішується здебільшого на внутрішньогосподарському рівні. *По-друге*, потреба в проведенні заходів відновлення може виникати внаслідок вчинення як правомірних, так і неправомірних дій. Це зумовлює появу або відсутність додаткового фактору публічно-правового втручання, примусу, відповідаль-

ності тощо. Наприклад, під час здійснення заходів державного нагляду (контролю) за використанням та охороною земель територіальні органи Держгеокадастру та/або територіальні органи Держекоінспекції в разі виявлення порушень вимог законодавства щодо консервації земель з питань, що належать до їх компетенції, видають власникам земельних ділянок та/або землекористувачам відповідні приписи про усунення виявлених порушень та/або вносять подання уповноваженим органам з метою прийняття ними рішень про консервацію земель [13]. По-третє, відновлення земель сільськогосподарського призначення може поєднувати різні інтереси: приватний інтерес – оскільки земельна ділянка в цивілістичному розумінні є майном, а зниження її родючості є пошкодженням та збитками; публічний інтерес – оскільки земля одночасно залишається природним ресурсом, національним надбанням, власністю Українського народу. Такий нерозривний комплекс відносин щодо відновлення земель сільськогосподарського призначення ускладнює медіабельну характеристику спорів у цій сфері.

Незважаючи на активну науково-дослідницьку роботу в напрямі застосування медіації в публічно-правових спорах за участю органів державної влади (дисертації А. Г. Бортнікової [14], Н. В. Боженко [15], З. В. Красіловської [16], Т. І. Шинкар [17], статті М. Бліхар [18], І. Верби [19], О. Горецького [20], К. В. Ростовської, Н. В. Гришиної [21] тощо), реальні можливості такої форми вирішення спорів в Україні є дуже сумнівними. Передусім, це зумовлюється складнощами узгодження питань компетенції, антикорупційності, недискримінації тощо. Свої аргументи більш розгорнуто ми представимо у вигляді кількох основних перешкод.

Антикорупційна проблема. За одним із наукових визначень, публічно-правовим спором є «спір з приводу рішень (нормативно-правових актів чи індивідуальних актів), дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень, під час здійснення ними публічно-владних управлінських функцій або надання адміністративних послуг, якими порушуються права, свободи та інтереси інших суб'єктів публічно-правових відносин» [14]. Обов'язковим учасником такого спору виступає орган державної влади чи орган місцевого самоврядування. За офіційним визначенням, медіація – це «позасудова добровільна, конфіденційна, структурована процедура, під час якої сторони за допомогою медіатора (медіаторів) намагаються запобігти виникненню або врегулювати конфлікт (спір) шляхом переговорів» [22]. Тобто медіація передбачає переговорний процес, віднайдення компромісу, взаємні поступки сторін для формування певного прийняттого для них рішення. Однак, якщо розглянути ці особливості медіації більш детально, то проявляється своєрідна можливість інституціоналізації корупції. Чиннику легально надається право йти на поступки конкретній особі, право приймати певне компромісне рішення, яке апіорі відрізняється від умовно типового – адже в протилежному випадку в медіації просто немає сенсу. У результаті ця ситуація цілком передбачувано «вмикає» увесь масив вітчизняного антикорупційного законодавства, і звичайно, є величезним та майже непереборним бар'єром для реального впровадження медіації в земельні спори за участю органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

1) *Проблема добровільності.* Закон України «Про медіацію» є в цілому рамковим, і це пояснює його максимально абстрактний зміст. Він встановлює здебільшого основні прин-

ципові засади медіації та вимоги до особи-медіатора. Серед таких фундаментальних принципів медіації, що закріплені та розкриті в Законі, слід виокремити те, що «участь у медіації є добровільним волевиявленням учасників медіації» [22]. Добровільність є одним із головних принципів медіації, а його зміст полягає у тому, що «ніхто не може бути примушений до врегулювання конфлікту (спору) шляхом проведення медіації» [22]. Більше того, така норма цілком відповідає ідеї медіації. Однак цей принцип об'єктивно важно реалізовувати в земельних спорах із органом державної влади або органом місцевого самоврядування. Якщо дотримуватися цього принципу, тоді виникає питання: а як буде вирішуватися, в яких спорах такий публічний орган йтиме назустріч, а в яких – ні. Звичайно, можна йти іншим шляхом та визначити якісь категорії земельних спорів такими, що підлягають обов'язковому медіаційному врегулюванню. Однак така норма, незважаючи на свої «благородні» мотиви, підриватиме саму ідею медіації та може перетворитися в законодавчу пастку, а не альтернативне вирішення земельних спорів, нівелюючи саму ідею добровільного врегулювання конфлікту.

2) *Проблема балансу однастайності та гнучкості.* Складність полягає в тому, що медіація за своєю суттю передбачає гнучкий та індивідуальний підхід до вирішення кожної конкретної справи. Однак при цьому побічним результатом такого підходу є формування різнорідної практики щодо подібних спірних ситуацій. В цьому аспекті корисним є порівняння із судовим розглядом земельних спорів. Так, за чинним законодавством суд є самостійним та неупередженим, а суддя у своїй діяльності щодо здійснення правосуддя є незалежним від будь-якого незаконного впливу, тиску або втручання. Однак навіть ураховуючи це, судова система постійно прагне до уніфікації – зокрема, законом створені навіть інституційні механізми для цього (наприклад, однією з функцій Великої палати Верховного Суду є перегляд судових рішень у касаційному порядку з метою забезпечення однакового застосування судами норм права). Насправді, єдність підходів до однотипних справ має безліч переваг, зокрема, формує сталість і передбачуваність розвитку тих чи інших земельних відносин. При цьому слід усвідомлювати, що вирішення публічно-правових земельних спорів у порядку медіації неодмінно створить неоднорідну практику щодо подібних спорів – при цьому така неоднорідність може бути в рамках однієї інституції. Як наслідок, цілком закономірно можуть виникати питання про зловживання повноваженнями в одних випадках та, навпаки, про саботаж медіації – в інших.

3) *Проблема самовизначення.* Це також один із ключових принципів, який полягає в тому, що «сторони медіації визначають перелік питань, які обговорюватимуться, варіанти врегулювання конфлікту (спору), зміст угоди за результатами медіації, строки та способи її виконання, інші питання щодо конфлікту (спору) та проведення медіації» [22]. У межах цієї принципової проблеми можна виокремити дві складові. По-перше, орган державної влади чи орган місцевого самоврядування діє через посадових осіб – у них власні повноваження та обов'язки, якими досить жорстко регламентується поведінка цих осіб та обмежуються їхні ініціативи. Таким відносинам притаманне імперативне правове регулювання на засадах «дозволено лише те, що передбачено законом» [23]. При цьому важливо, що «медіація розрахована на свідомих та добросовісних учасників врегулювання спору, які психологічно готові до компромісу»

[15]. Однак формально учасником спору є знеособлений орган публічної влади, а не конкретна особа, щодо якої застосовні терміни «свідомість» та «добросовісність». Конкретна людина – чиновник як учасник медіаційної процедури впливає на неї через призму власної особистості, хоча головним фактором має бути суспільний інтерес. Так, можна простежити формування довгого ланцюга: суспільні інтереси відстоюються органом публічної адміністрації, який, в свою чергу, представлений в медіаційній процедурі посадовою особою. Через таку полісуб'єктність суттєво ускладнюється виконання принципу самовизначення у випадку участі публічних органів.

По-друге, як бачимо, суспільні інтереси в медіаційній процедурі переломлюються крізь подвійну призму: бачення публічного органу як інституції та бачення окремої посадової особи. Це створює підвищений ризик спотворення таких суспільних інтересів. Узагалі, розуміння обсягу та змісту суспільного інтересу – це окреме складне питання, на яке немає однозначної відповіді. У цьому напрямі багато і плідно працює Г. І. Мороз, яка опирається на те, що на наявність суспільного інтересу вказує важливість справи для суспільства [24]. Однак знову ж таки поняття є неоднозначним та в багатьох випадках дискусійним. Крім того, занадто вільне розуміння суспільного інтересу здатне призвести до нівелювання законодавчих вимог та розмивання компетенції публічних органів.

4) *Проблема конфіденційності.* Закон України «Про медіацію» за загальним правилом вимагає від медіатора та сторін медіації не розголошувати конфіденційну інформацію, зокрема «про пропозицію та готовність сторін конфлікту (спору) до участі у медіації, факти та обставини, висловлені судження та пропозиції сторін медіації щодо врегулювання конфлікту (спору), зміст угоди за результатами медіації» [22]. Однак участь органу влади в публічно-правових спорах формує яскраво виражений суспільний інтерес. У зв'язку з цим, конфіденційність медіації може розцінюватися як приховування важливої інформації та порушення прав громадян на доступ до неї. Такі особливості є характерними для медіації у публічно-правових спорах та суттєво змінюють її основну ідею. Досить м'яко про це висловлюються деякі науковці, зазначаючи, що «принципи конфіденційності та добровільності в процедурі адміністративної медіації, на відміну від інших видів медіації, носять відносний характер» [25].

Тим не менш, усі вказані проблеми у своїй сукупній дії створюють серйозний бар'єр для поширення медіації в земельних спорах за участю органів публічної влади. Натомість приватноправові земельні спори дійсно набагато легше піддаються врегулюванню та вирішенню в порядку медіації. Водночас слід нагадати про небезпеку зайвого абстрагування земельно-правових інститутів та спрощеної їх ідентифікації як публічних чи приватних. Так, у рамках відносин відновлення земель значна частина відносин має публічно-правовий характер, як справедливо зазначає Т. В. Лісова. Однак є й такі, що мають домінуючу приватноправову природу. Наприклад, до таких можна віднести спір між приватними особами щодо відновлення родючості земель сільськогосподарського призначення внаслідок порушення користувачем сівозмін. Як відомо, збереження показників родючості ґрунтів прямо залежить від агротехнологічної дисципліни, зокрема в частині обґрунтованого чередування сільськогосподарських культур. Ігнорування таких вимог призводить до швидкої деградації земель і стрімкого зниження

якісних показників ґрунтів. Хоча дотримання правил сівозмін не винесене законодавством в прямі обов'язки землекористувача, часто власники земельних ділянок справедливо вважають, що їхньому майну наноситься шкода внаслідок неналежного чергування сільськогосподарських культур на полі. Найчастіше способом захисту своїх порушених прав землевласники обирають дострокове розірвання договору користування земельною ділянкою. Однак все не так просто. Аналіз судових рішень останнього десятиріччя вказує на домінування підходу, за якого порушення сівозміни не є самодостатньою підставою для ідентифікації правопорушення – має доводитися факт нанесення шкоди власнику чи землекористувачу внаслідок зниження родючості земельної ділянки, спричиненого порушенням сівозміни. На практиці довести таку шкоду та її обсяг досить важко, зокрема через відсутність зафіксованих початкових показників родючості ґрунтів на конкретній земельній ділянці. Саме тому майже в усіх подібних спорах землевласники не можуть захистити свої права за законом. Однак конфлікт при цьому не зникає, не врегулюється і залишається – зазвичай, це безповоротно псує відносини між власником та користувачем земельної ділянки. Насправді, це не відповідає інтересам обох сторін, і тому для вирішення такого земельного спору цілком доречним є застосування медіації. Використання її можливостей допоможе реально дійти консенсусу щодо відновлення родючості земельної ділянки, запобігання рецидивам таких ситуацій та забезпечить основу для довгострокового співробітництва, яке є взаємовигідним та корисним у земельних відносинах.

Висновки. Отже, в результаті проведеного дослідження можемо зробити деякі висновки. По-перше, реально медіабельними є далеко не усі земельні спори. Зокрема, найбільший потенціал до ефективного вирішення в рамках медіації мають ті земельні спори, в яких переважає приватноправова складова. Реальну медіабельність публічно-правових земельних спорів суттєво знижує синергетична дія кількох складних аспектів, а саме: загроза порушення антикорупційного законодавства та вимушена деформація основоположних принципів медіації (добровільності, конфіденційності, самовизначення) в силу участі в процедурі органу державної влади або органу місцевого самоврядування. По-друге, не зовсім коректним є популярне в літературі узагальнення про те, що доречно застосовувати медіацію до певних категорій спорів, які здебільшого «прив'язуються» до цілих земельно-правових інститутів. На прикладі правового інституту відновлення земель сільськогосподарського призначення продемонстровано існування в його межах як цілком медіабельних земельних спорів, так і зовсім немедіабельних. Проведене дослідження доводить необхідність подальшого науково-теоретичного опрацювання проблем медіації в земельних спорах, особливо в тих, що мають еколого-правовий складник (як у спорах про відновлення земель).

Література:

1. Бусуйок Д. В. Законодавче регулювання вирішення земельних спорів у порядку медіації. *Часопис Київського університету права*. 2019. Вип. 2. С. 147–150.
2. Валянська Т. П. Альтернативне вирішення конфліктів у сфері земельних відносин: правові аспекти: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.06. Одеса, 2024. 20 с.
3. Канівцев Л. А. Щодо ефективності застосування медіації у земельних спорах. *Право і суспільство*. 2024. № 1. Т. 2. С. 337–343.

4. Karpinska N. V., Sushyk N. S. Mediation in the system of social services provision in Ukraine. Innovative technologies in training and education: collective monograph /A.O. Bessarab, O.I. Ivanytsky, A.V. Sushchenko, L.O. Sushchenko, etc. Lviv-Torun: Liha-Pres, 2019. P. 153–174.
5. Козмуляк К. А. Медіація як спосіб врегулювання екологічних конфліктів. *Екологічне право*. 2021. Вип. 1–4. С. 44–48.
6. Кучерова М. Медіаційна та мирова угода при врегулюванні земельних спорів. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 9. С. 83–87.
7. Настіна О. І. Медіація як альтернативний та ефективний спосіб вирішення межових земельних спорів. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2014. № 3. С. 129–134.
8. Федчишин Д. В. Практика медіації за законодавством зарубіжних країн як спосіб захисту прав на землю. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2018. Вип. 51. Т. 1. С. 170–173.
9. Хлистік М. А. Ознаки медіабельності земельних спорів. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2024. Вип. 3 (56). С. 149–154.
10. Мазаракі Н. А. Теоретико-правові засади запровадження медіації в Україні : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2019. 40 с.
11. Лісова Т. В. Теоретичні проблеми правового забезпечення відновлення земель: автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.06. Харків, 2021. 40 с.
12. Про землеустрій: Закон України від 22.05.2003 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 36. Ст. 282.
13. Про затвердження Порядку консервації земель: постанова Кабінету Міністрів України від 19 січня 2022 року № 35. *Урядовий кур'єр*. 2022. № 13.
14. Бортнікова А. Г. Правові засади застосування медіації як способу вирішення публічно-правових спорів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2019. 19 с.
15. Боженко Н. В. Адміністративно-правове забезпечення медіації як способу вирішення адміністративних спорів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Запоріжжя, 2018. 15 с.
16. Красіловська З. В. Становлення інституту медіації в системі публічного управління: теоретико-правовий аспект : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.01. Одеса, 2017. 20 с.
17. Шинкар Т. І. Застосування медіації в адміністративному судочинстві: вітчизняний та зарубіжний досвід : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Львів, 2018. 24 с.
18. Бліхар М. Медіація як спосіб вирішення адміністративних спорів. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 10. С. 78–82.
19. Верба І. Медіація в адміністративному судочинстві: проблеми теорії та практики. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2021. № 3. С. 186–190.
20. Горєцький О. Медіація в адмінсудочинстві – неможливе можливо? *Юридична газета online*. 2019. № 16 (670). URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/mediaciya-vadminsudochinstvi-nemozhlive-mozhlivo.html> (дата звернення: 01.09.2024 року)
21. Ростовська К. В., Гришина Н. В. Медіація в адміністративному судочинстві: міф чи реалії сьогодення. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Право*. 2020. № 29. С. 182–188.
22. Про медіацію: Закон України від 16.11.2021 року. *Відомості Верховної Ради*. 2022. № 7. Ст. 51.
23. Бусуйок Д. В. Види медіації як форми вирішення земельних спорів. *Часопис Київського університету права*. 2020. Вип. 3. С. 268–272.
24. Мороз Г. В. Захист екологічних прав та інтересів у судовому порядку. *Міжнародний журнал «Право і суспільство»*. 2019. Вип. 9. С. 65–73.
25. Меленко О. В., Стратій О. В., Гриндей Л. М. Адміністративна медіація у світлі інституційних перетворень в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2021. Вип. 68. С. 180–185.

Kharytonova T., Hryhorieva K. The mediability of land disputes as an example of disputes regarding restoration of agricultural lands

Summary. The article is devoted to scientific and practical problems of mediation in land disputes. Alternative resolution of land disputes as an extra-jurisdictional form of protection of land rights is represented by a significant number of options, among which the most theoretically and practically developed is mediation. Currently, only the foundation of the doctrine of mediation in land disputes has been formed, since mostly only the general principles of such relations have been disclosed, without further detailing and delving into special legal issues. This explains the fact that: a) the vast majority of existing studies are quite abstract (they speak in general about “all” land disputes); b) research emphasis is placed, first of all, on the advantages of mediation, as well as the possibilities and necessity of its application to land disputes. At the same time, land law specialization is limited to a short, non-exhaustive list of the most convenient categories of land disputes for mediation. In today's conditions, it is extremely important to determine not the abstract mediability of land disputes, but to analyze the applicability of this extrajudicial form to the resolution of their specific types. Given the aggravation of environmental conditions and the need for sustainable development of agriculture in Ukraine, it is timely to conduct a scientific and practical study of the mediability of land disputes using the example of disputes regarding the restoration of agricultural land. As a result of the conducted research, we can draw some conclusions. First, not all land disputes are actually mediatable. In particular, those land disputes in which the private law component prevails have the greatest potential for an effective resolution within the framework of mediation. The real mediability of public-law land disputes is significantly reduced by the synergistic effect of several complex aspects, namely: the threat of violation of anti-corruption legislation and the forced deformation of the fundamental principles of mediation (voluntariness, confidentiality, self-determination) due to participation in the procedure of the state authority. Secondly, the generalization popular in the literature that it is appropriate to apply mediation to certain categories of disputes, which are mostly "attached" to entire land legal institutions, is not entirely correct. Using the example of the legal institute for the restoration of agricultural land, the existence of both completely mediable land disputes and completely non-mediatable land disputes within its boundaries is demonstrated. The conducted research proves the need for further scientific and theoretical study of the problems of mediation in land disputes, especially in those with an environmental and legal component (as in land restoration disputes).

Key words: mediation, mediability, land disputes, land conflicts, restoration of agricultural land, land legal relations, land protection.